

СНМ – Музей української культури розпочав новий рік святом традицій і єдності

СНМ – Музей української культури відкрив новий рік яскравим святкуванням юліанського Нового року, яке відбулося 17 січня в ареалі етнографічної експозиції під відкритим небом – скансені СНМ – МУК у Свиднику. Новорічна програма пройшла у теплій, радісній атмосфері, сповненій народних традицій – віншів і колядок, музики та пісень, щирих зустрічей та відчуття спільності.

Цьогорічне святкування мало особливе значення, адже в 2026 році музей відзначає 70-ту річницю заснування (1956 – 2026). Уже сім десятиліть ця установа зберігає, досліджує та оживляє культурну спадщину українців Словаччини, передаючи її наступним поколінням.

З привітальним словом виступили директор музею Ян

Пивоварник та державний секретар Міністерства шкільництва, досліджень, розвитку та молоді СР Ян Крішанда, побажали всім здоров'я, щастя, добра, любові і миру, достатку і спокою, нових звершень, успіхів у задуманих справах. Серед запрошених гостей був присутній також Почесний консул України в Словаччій Республіці Станіслав Обіцький.

Зимовий день у скансені наповнили співи колядок, жива музика, традиційні страви та доброзичливе спілкування. Відвідувачі мали змогу не лише відчувати дух свята, а й долучитися до живої традиції, яка й сьогодні об'єднує людей. Організатори щиро дякують за підтримку депутату Пряшівського самоврядного краю Яну Вооку, православному церковному хору Храму Святої Трійці зі Свидника, гурту *Trio folk*, продавцям, а також усім від-

відувачам, які прийшли розділити святкову зустріч. Окрема подяка належить запрошеним гостям, представникам державних та самоврядних установ, чия присутність надала події особливої ваги та гідної атмосфери.

Символічним доповненням свята стало яскраве зимове сонце, яке супроводжувало учасників протягом дня, ніби благословляючи зустріч і надаючи їй неповторного характеру.

Святкування ще раз підтвердило: традиції мають велику силу єднати людей, а культура та щирі людські стосунки займають важливе місце в нашому житті. СНМ – Музей української культури у Свиднику й надалі залишатиметься простором, де минуле і сучасність зустрічаються заради спільного майбутнього.

Людмила РАЖИНА,
СНМ – МУК.

«СВІТЛО І ТЕПЛО ДЛЯ УКРАЇНИ» Зимовий благодійний збір для українців

30 січня 2026 р. в Університеті Павла Йозефа Шафарика в Кошицях було завершено благодійний збір «Світло і тепло для України». Ініціатива з'явилася як відповідь на щоденні реалії війни, коли тисячі українців знову і знову залишаються без електрики, опалення та світла.

Організатори на початку збору зазначили, що хочуть разом принести світло і тепло тим, хто цього зараз найбільше потребує.

«Кожен з нас може долучитися й показати, що солідарність і людяність мають велику силу»,

– пояснюють на сайті університету. Збір проводили для громадського об'єднання FEMAN, яке займається передачею гуманітарної допомоги в Україну.

У межах збору приймали свічки та залишки воску, ручні та налобні ліхтарі, павербанки

й батарейки. В університеті наголошують, що навіть невеликий внесок має значення. Одна свічка або зарядний пристрій можуть стати тим світлом, яке допоможе пережити темний вечір і залишатися на зв'язку з близькими.

На фото посол України в Словаччині Мирослав Кастран під час пресконференції з нагоди офіційного старту публічного збору коштів «Тепло для України» в Братиславі.

Посольство України в Словаччині розпочало збір коштів «Тепло для України»

Посольство України в Словаччині у співпраці з рядом партнерських організацій громадянського сектору розпочало збір коштів під назвою «Тепло для України». Мета цієї акції – допомогти людям в Україні протистояти наслідкам російського енергетичного терору взимку. Амбіція полягає у зборі 500 000 євро на придбання генераторів, резервних джерел енергії та іншого технічного обладнання для найбільш постраждалих регіонів. Про це повідомив у п'ятницю, 23 січня 2026 р., на пресконференції посол України Мирослав Кастран.

«Україна зараз переживає найважчу зиму за весь період російської війни. Мета кампанії – зібрати кошти на генератори та зарядні станції, які для українців є синонімом виживання. Кожен євро сьогодні означає справжнє тепло в українських домівках вже за тиждень», – зазначив Кастран.

Росія систематично намагається «відключити» всю країну. Протягом минулого року вона випустила по Україні приблизно 2000 ракет і понад 54 000 дронів, більшість з яких були навмисно випущені по енергетичній інфраструктурі. Масштаби збитків шокує. Тільки з жовтня 2025 року Україна втратила 8,5 гігават (ГВт) потужності, що становить майже половину всієї енергії, якої потребує Україна. При морозах до мінус 20 градусів Цельсія дефіцит став критичним. Україна потребує приблизно 18 ГВт, але може виробити лише 6,4 ГВт. Для середньої людини це озна-

чає неможливість приготувати їжу, опалити квартиру або зарядити телефон.

«Наші запаси обладнання вичерпані. На складах більше немає запасних трансформаторів і генераторів, і кожен наступний напад, який я очікую в найближчі дні, може бути фатальним», – зазначив Кастран. За його словами, наразі під ризиком повного відключення електроенергії опинилась вся лівобережна Україна, тобто приблизно 15 мільйонів людей.

Подібні збори розпочалися також у Польщі та Чехії, посол вірить, що ініціатива буде успішною і в Словаччині. Він також подякував уряду Словаччини за фінансовий внесок наприкінці минулого року, за який вже було придбано генератори. Перші з них вже наприкінці грудня відправили на Україну. Наступну партію планують відправити наприкінці січня.

-р-

ЯК СПРАВИ З ГІМНАЗІЄЮ?

Долю Гімназії ім. Дуклянських героїв (GDH) у Свиднику було остаточно вирішено у грудні 2025 року. Гімназія стане організаційною складовою нової об'єднаної школи з 1 вересня 2026 року. Школа буде мати назву: Гімназія ім. Дуклянських героїв, Торгова академія та Основна школа.

Пряшівський самоуправний край (ПСК) пішов на цей крок в рамках оптимізації мережі шкіл, головним чином через тривалий низький рівень набору учнів та прагнення створити більш стабільний освітній «кампус». В рамках змін гімназія буде в новому будинку (приміщення нинішньої Об'єднаної школи), що має поліпшити матеріальні умови та дозволити краще використовувати кошти з європейських фондів. Депутати ПСК були поставлені перед питанням, чи передавати школу під управління міста Свидник. Вони відмовились від такої ідеї, побоюючись фінансової стійкості, і віддали перевагу збереженню

школи під управлінням ПСК в рамках об'єднаного суб'єкта. Гімназія як самостійний юридичний суб'єкт припиняє своє існування, але її назва та логотип залишаються незмінними як частина більшого цілого. Нова адреса гімназії: вул. Центральна, 464. До 1 вересня 2026 року гімназія продовжує перебувати за своєю попередньою адресою на вулиці Коменського, 16. Переселенням до будівлі на вулиці Центральна гімназія отримує доступ до модернізованих класів та кращого технічного забезпечення в рамках спільного освітнього кампусу.

Дж.: ПСК.
-мі-

ДЕНЬ СОБОРНОСТІ

22-ге січня в Україні відзначають як День соборності на пам'ять про злуку Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки у 1919 році. Перша з них виникла внаслідок революційних подій 1917 року в царській Росії, друга – як результат розвалу Австро-угорської монархії і заснування на її території нових самостійних національних держав. Після кількох десятиріч зусиль українському народу сповнилась його мрія – бути єдиним в одній спільній державі.

Як в інших країнах, і в Україні був процес формування самостійної держави болочий. Внаслідок різних договорів після Першої світової війни частина українських земель знову опинилася в складі інших держав, а на решті території було утворено Українську Радянську Соціалістичну Республіку, під час якої відзначати День соборності вважалося контрреволюційним актом. Лише за часів короткого існування Карпатської України з

нагоди 20-річчя прийняття акту про злуку України відзначали це свято у її тодішній столиці Хусті. Повністю було відновлено це свято указом президента України в 1999 році. Але вже у 1990 році патріотичні сили організували на честь цього свята живий ланцюг між Києвом, Львовом та Івано-Франківськом як символ духовної єдності людей східних і західних земель України. Поступово, зокрема у 2000-их роках такі ланцюги єдності почали організувати українці в багатьох країнах світу.

Цього року до ініціативи залучилася і українська громада міста Пряшева. Під гаслом «Україна єдина від Закарпаття до Донбасу» в суботу, 24-го січня, на подвір'ї Словацько-українського культурного та інформаційного центру зішлюся кілька десятків людей, між ними і учні суботньої школи «Українські студії». З вітальним словом до них звер-

нулися голова Центральної ради Союзу русинів-українців СР Павло Богдан, консул Генерального консульства України в Пряшеві Ігор Біленький, священнослужитель греко-католицької церкви о. Пантелеймон Герберій, одна з ініціаторів ланцюга єдності Віталія Маслієва-Тужеляк та інші. Вони закликали присутніх зберігати традицію єдності українського народу і в цій нелегкій для нього ситуації.

- пб -

Андрій Баленчин

З глибоким сумом та невимовним болем у серці Пряшівщина зустріла звістку про непоправну втрату. 24 січня 2026 року відійшов у вічність Андрій Баленчин – видатний педагог, невтомний громадський діяч та щирий патріот, який присвятив своє життя збереженню та розвитку української культури в Словаччині. Його шлях був прикладом відданості справі, а його внесок у виховання молодих поколінь залишиться невимрущим пам'ятником його праці.

Андрій Баленчин народився 24 грудня 1934 року в Біловезі на Бардіївщині. Закінчив Педагогічну школу в Пряшеві (1954), продовжив навчання на Природознавчому факультеті Вищої педагогічної школи в Братиславі (1958). Викладав математику і фізику в Пряшівській українській середній школі (1958 – 1963).

В 1963 році Андрій Баленчин став інспектором для середніх фахових шкіл Східно-словацького КНК в Кошицях (1963 – 1967). Разом з інспектором Михайлом Голендою доклав багато зусиль, щоб у школах паралельно з словацькими існували й українські класи. Ці їх намагання увінчалися успіхом. На той час в окремих окружних центрах і містах вже діяли середні загальноосвітні школи, включно Старої Любовні. До

них поступово примикали українські паралельні класи в середніх фахових школах, зокрема, в Меджилабірцях, Снині, Гуменному, Свиднику, Бардіїві, Пряшеві. Це дало можливість вихідцям з русько-українських сіл здобути середню та фахову освіту.

В 1968 році Андрій Баленчин став директором Пряшівської готельної академії, де також було відкрито українські класи. Поруч з українською мовою на українській мові проходили уроки історії та суспільствознавства. Українським класам в професійному та національному вихованні він приділяв особливу увагу. Директором школи Андрій Баленчин був до 1986 року, певний час був заступником голови Пряшівського ОНК (1986 – 1989), працівником відділу шкіл ОНК (1990) і вчителем Готельної академії (1991 – 1992).

Андрій Баленчин працював в органах і організаціях КСУТ. Морально і матеріально допомагав діяльності Союзу русинів-українців СР.

Виражаємо глибоке співчуття дітям покійного Андрію, Володимирі і Катерині з родиними.

-мі-

Прощання з покійним відбулось 29 січня 2026 р. в ритуальному залі Glória в Пряшеві.

ВРАНІВ-НАД-ТОПЛЕЮ. У 2025 році у місті народилося 941 маля, що на 126 менше, ніж у попередньому році.

МИХАЛІВЦІ. Серед найпопулярніших імен дітей, народжених у місті за минулий рік, є Софія, Якуб і Самуїл (Sofia, Jakub, Samuel), але з'явилися й нетрадиційні імена, такі як Серкан чи Озеаш (Serkan, Ozeáš).

ПРЯШІВ. Пряшівський самоуправний край (PSK) розпочав навчання для координаторів та студентів у рамках партисипативних (participatívnych) бюджетів у середніх школах, які мають залучити молодь до прийняття рішень.

ПРЯШІВ. У Жупчанах біля Пряшева 23 січня 2026 р. відзначили 150-ту річницю смерті Йонаша Заборського освяченням його відреставрованого надгробка. Й. Заборський руську людність називав також угорськими. Цитата з його історичних роздумів: «Русини у Вишній Угорщині не є прибульцями з пізніших століть, а залишками тих великих слов'янських переселень, які знайшли безпечний притулок у горах ще до утворення угорської держави».

ПРЯШІВ. З понеділка, 26 січня 2026, у місті розпочалась мандрівна виставка під назвою «Непередані дипломи», яка нагадує

про життя українських студентів. **СТАРА ЛЮБОВНЯ.** Місто поінформувало, що організації могли подавати заявки на отримання грантів з міського бюджету до 31 січня 2026 року. Новинкою є ви-

НОВИНИ ДНЯ

ключно електронна подача заявок через офіційний вебсайт міста Стара Любовня.

СВИДНИК. Розпочалася трансформація колишнього гуртожитку на орендні квартири, що має сприяти поліпшенню доступності житла в місті.

СВИДНИК. Місто виділило на 2026 рік суму в розмірі 5 000 євро на проекти, запропоновані громадянами в рамках партисипативного бюджету.

СВИДНИК. 19 січня місто відзначило 81-у річницю визволення від фашизму. Свидник був визволений 19 січня 1945 р.

СТРОПКИВ. Місто запланувало на 2026 рік господарювання з бюджетом у розмірі майже 17,4 мільйона євро.

МЕДЖИЛАБІРЦІ. Реконструкція будівлі Музею модерного мистецтва Енді Варгола офіційно завершена і прийнята до експлуатації. Однак музей поки що залишається закритим, оскільки від-

сутнє внутрішнє обладнання та сучасна мультимедійна техніка.

МЕДЖИЛАБІРЦІ. У місті резонує тема місцевої гімназії. Незважаючи на початкові плани батьків, гімназія не буде створена під управлінням міста, що викликало хвилю невдоволення і критики. Додаймо, що кілька років тому в місті було скасовано гімназію. Одна з причин – мала кількість студентів.

СНИНА. Минулого року в лікарні міста народилися 202 дитини (103 дівчинки та 99 хлопчиків), а померло 233 жителів міста.

ГУМЕННЕ. У 2026 році місто Гуменне розпоряджається бюджетом у розмірі 48 мільйонів євро. На пряму підтримку спортивних клубів місто виділило 400 000 євро, що дорівнює сумі попередніх років.

ГУМЕННЕ. У Вигорлатському музеї проходить виставка «Зимова природа під лупою» («Zimná príroda pod lupou») (триватиме до 28 лютого).

БАРДІВ. Місцева влада продовжує масштабний проект модернізації Основної школи та дитячого садка «Під Вінбаргом». На території комплексу з'явиться новий відкритий спортивний комплекс з біговою доріжкою та багатофункціональним майданчиком.

-мі-

Українські біженці на Снинщині

Станом на січень 2026 року ситуація з українськими біженцями у Снині та на Снинщині постійно змінюється, проте загальна тенденція в окрузі Снина та Словаччині загалом стабільна:

У Словаччині на початок 2026 року перебуває близько 160 000 – 170 000 українців зі статусом тимчасового захисту (dočasné útočisko).

Місто Снина та Снинський округ є прикордонними, тому вони залишаються важливим пунктом перебування українців. У самому місті Снина та в декотрих більших селах проживає кілька сотень українських родин.

У питанні освіти дітей у 2025-2026 роках відбулися важливі законодавчі зміни.

З 1 вересня 2025 року навчання у словацьких школах стало обов'язковим для всіх дітей українських біженців шкільного віку, які перебувають у країні. Раніше батьки могли обирати онлайн-навчання в українських школах, але тепер ди-

тина повинна бути зарахована до місцевого навчального закладу.

Місцеві основні школи (základné školy), такі як школа на вулиці Коменського, Студентській або П. О. Гвоздослава в Снині, активно приймають українських учнів.

Для дітей організовують додаткові курси словацької мови, щоб полегшити інтеграцію.

Дошкільна освіта для дітей від 5 років також є обов'язковою (підготовчий рік перед школою).

За інформацією Міністерства шкільництва СР, за невиконання обов'язку відвідувати школу можуть бути застосовані санкції проти батьків (наприклад, призупинення виплат допомоги).

-мк-

Привид «Великої Угорщини»

Одне з питань, яке порушив Михайло Шкурла у статті «Якби ви вчилися так, як треба...» (Нове життя, 1/2026), є прагнення угорських властей повернути Закарпаття під своє крило.

Риторика Орбана зумовлена поєднанням історичної ідеології, внутрішньополітичних інтересів та геополітичної стратегії. Орбан часто апелює до Тріанонського договору 1920 року, за яким Угорщина втратила близько 70% своїх територій, зокрема й Закарпаття. Політика Будапешта спрямована на культурне та політичне «збирання» угорців, які опинилися за межами сучасних кордонів країни.

Угорський уряд активно надає подвійне громадянство та право голосу закордонним угорцям. Це забезпечує партії Орбана «Фідес» стабільний приплив лояльних виборців на національних виборах.

Будапешт використовує питання прав угорської меншини (зокрема, щодо українських законів про освіту та мову) як важіль впливу на міжнародній арені. Це дозволяє Орбану блокувати інтеграцію України до ЄС, висуваючи списки вимог, як-от визнання Закарпаття «традиційно угорським» регіоном.

Угорщина вкладає значні кошти в інфраструктуру, школи, церкву та бізнес на Закарпатті. Це створює

економічну залежність регіону та формує паралельну систему лояльності, де місцеві жителі бачать Будапешт як головного мецената.

Попри територіальні амбіції, офіційно Орбан заявляє про відсутність планів анексії, проте настоює на вимогах адміністративної та культурної автономії для угорців Закарпаття.

Повз уваги Угорщини і Словаччина. Словаччину в Будапешті нерідко називають Фелвідеком (угор. *Felvidék* – у перекладі «Верхня земля»), оскільки це історична угорська назва територій, які до 1918 року входили до складу Угорського королівства і сьогодні складають більшу частину Словаччини.

Для Орбана та частини угорського суспільства назва «Фелвідек» підкреслює історичний зв'язок цих земель із «Великою Угорщиною». У липні 2023 року він навіть спровокував дипломатичний скандал, назвавши Словаччину «відірваною частиною країни».

В угорській мові це слово використовується як нейтральне географічне позначення регіону, де проживає угорська меншина. Проте в політичному контексті воно сприймається як заперечен-

ня суверенітету Словацької Республіки.

Використання такої риторики допомагає Орбану мобілізувати націоналістично налаштований електорат та підтримувати імідж «захисника всіх угорців», незалежно від кордонів.

КАЛЕНДАР

1.2.1991 р. – померла в Празі літературний критик, перекладач Зіна Ієнік-Безовська (35). Народилася 11.4.1928 р. в Солописках біля Праги.

2.2.1936 р. – загинув у Соловках український письменник Євген Плужник (90). Народився 26 грудня 1898 р.

2.2.1881 р. – народився у Липовці (тепер Польща) один з керівників Руської Народної Ради в Сяноку, згодом український громадський діяч у Словаччині Олександр Волошинович (145). У січні 1919 р. в Кошицях виступив за приєднання Лемківщини до Чехословаччини, за що був засуджений польською владою «контумакційно до смертної кари» і залишив Польщу. Сестра Волошиновича Ольга була матір'ю поета Богдана-Ігоря Антонича. Помер 1965 року в Братиславі.

2.2.1931 р. – народився у Пчолиному Снинського округу педагог, громадсько-культурний діяч Василь Вокаль (95).

3.2.1896 р. – народився чеський письменник, автор психологічної прози Ярослав Гавлічек (130). Помер 7.4.1943 р.

4.2.1941 р. – народився у Нижніх Чабинах Меджилабірського округу ху-

тема залишається гострою через дискусії навколо декретів Бенеша та майбутніх виборів в Угорщині. Наприклад, у січні 2026 року угорський опозиціонер Петер Мадяр також потрапив під критику словацьких політиків за вживання цього терміну.

дожник Михайло Чабала (85). Помер 4.8.2002 р. в Пряшеві.

5.2.1931 р. – народився у Нехваль-Полянці Снинського округу педагог, громадсько-культурний діяч, один із засновників спортивної організації Пласт в Пряшеві Павло Дуркот (95). Помер 22.2.2005 р.

6.2.1896 р. – народилася в Литмановій Старобовнянського округу педагог Анна Капішинська-Седлак (130). Померла 23.7.1979 р.

8.2.1896 р. – народився церковний діяч, архітектор Всеволод Коломацький (130). Помер 13.2.1980 р.

12.2.1866 р. – народився в Бережниці Строківського округу педагог Іван Поливка (160). Помер 3.10.1930 р. в Бардієві.

12.2.1866 р. – народився словацький письменник Ладіслав Надаші-Єге (160). Помер 2.7.1940 р.

12.2.1871 р. – народився український письменник, правник і громадський діяч Лесь Мартович (155). Помер 11.1.1916 р.

20.2.1936 р. – народився в Курові Бардієвського округу фольклорист, етнограф, культурно-освітній діяч, закордонний член НАНУ Микола Мушинка (90). Помер 12.9.2024 р. в Пряшеві.

21.2.1846 р. – народився чеський поет Сватоплук Чех (180). Помер 23.2.1908 р.

Словацька сторона, зокрема президент та МЗС, неодноразово наголошували, що Словаччина не є «Фелвідеком», а суверенною державою, і використання цієї назви офіційними особами Угорщини є неприйнятним.

-мі-

22.2.1911 р. – народився у Вишніх Чабинах Меджилабірського округу педагог Федір Віцо (115). Помер 17.4.1982 р.

23.2.1896 р. – народився словацький письменник Йозеф Цігер-Гронський (130). Помер 13.7.1960 р.

24.2.1841 р. – народився педагог, музикант, церковний діяч Варфоломій Шаш (185). Помер 19.8.1901 р.

25.2.1871 р. – народилася українська поетеса Леся Українка (155). Померла 1.8.1913 р.

26.2.1931 р. – народився український поет і прозаїк Закарпаття, автор прози «Кротон (Іван Сила)» (1972), «Іван Сила на прізвисько Кротон» (2014) Антон Копинець (95). Помер 24.8.1980 р.

27.2.1991 р. – помер у Снині педагог Микола Деркач (35). Народився 27.5.1899 р.

27.2.1936 р. – народилася в Колбівцях Свидницького округу історик, бібліограф Олена Пажур (90).

28.2.1911 р. – народився в Дубовій Свидницького округу педагог, культурно-освітній діяч Михайло Поповець (115). Помер 19.8.1968 р.

28.2.1921 р. – народився у Великому Березному на Закарпатті письменник Юрко Боролич (105). Помер 7.1.1973 р. в Празі.

28.2.1931 р. – народилася в Меджилабірцях колишня актриса УНТ Анна Симко (Клець) (95). Померла 28.7. 2020 р.

Що ж говорять історичні джерела.

2 вересня 911 року. Саме в цьому документі вперше в давньоруських літописах фіксується етнонім «русин» (в однині) поруч із збірною формою «Русь».

Фраза: «Аще кто убиет хрестянина русин или хрестян русина, да умретъ, идеже аще сотворитъ убийство» («Якщо хтось уб'є християнина русин, або християнин русина, нехай помере там, де скоїть вбивство») міститься в русько-візантійському договорі.

Тобто, за умовами Договору 911 року, за вбивство русина (незалежно від того, хто вчинив злочин – русин чи грек/християнин), передбачалася смертна кара на місці скоєння злочину.

911 рік має велике значення в історії, оскільки саме з цим договором пов'язане перше письмове згадування етноніма «русин» у давньоруських джерелах, що засвідчує самоідентифікацію народу Русі.

Отже, згадки етноніма «русин» (або у формі «руський» як прикметника, що стосується особи) є у текстах русько-візантійських договорів X століття, зокрема у договорах 911 та 944 років.

Договір 944 року:

Подібно до попереднього, цей договір також містить статті, що стосуються взаємовідносин між представниками двох народів:

«Якщо хтось не дозволить провести розшуку місцевому чиновнику, то буде вважатися

Як формувалась наша ідентичність?

Рідко, а все ж таки в медійному просторі Словаччини натрапляємо на ототожненні нашого русина з росіянином. Щодо поняття «русин» – то так в минулому називали українців. Чехословацькі переписи міжвоєнного періоду – 1921 і 1930 років у східних регіонах республіки, отже в Східній Словаччині і Закарпатті (офіційна назва якої була *Podkarpatská Rus*), позначали жителів цієї частини республіки просто – *ruskej národnosti*. Тож і не дивно, що й російськомовний часопис, який видається в Словаччині, теж спробував пригніздити росіян в цьому просторі, який очима місцевих москвофілів міжвоєнного періоду бачився далеко ширшим – від Попраду аж ген до Владивостока.

винуватим», при цьому аналогічні диспозиції, що розрізняють «руського» і «християнина», виписані й у цьому акті (Стаття 14).

У статтях про викуп полонених: «Так само якщо з війська взятий буде [русин у полон] тими ж греками, то хай же повернеться він у свою країну і [хай] oddана буде [та]...» (У цьому контексті йдеться про воїна-русина).

Додатковий контекст:

Термін «русин» в однині та «Русь» у множині використовувався в той час для позначення населення Русі, особливо її правлячої верхівки, воїнів і торговців.

Для гарантії виконання умов договору сторони склали клятву. Християни-греки цілували хрест, а язичники-русини присягали на своїй зброї та клялися своїми богами – Перуном (богом грому і війни) та Велесом (богом худоби та багатства).

Згадки про «руський звичай» у встановленні покарань свідчать про те, що договори були компромісом між візантійським та руським правом.

Що ж торкається земель, на яких проживали «руські», то українські довідники

та вікіпедія, між іншим, зазначають, що Київська Русь була «справжньою Руссю». Оригінальний термін «Русь» стосувався території навколо Києва, Чернігова та Переяслава – сучасних українських земель. Саме тут була політична та культурна потуга цієї середньовічної держави. Жителі цієї території, які пізніше стали відомі як українці, були «руськими» (або «русинами») у первинному сенсі.

Із Києва освіта, культура та державний устрій поширювалися на інші землі, які підпорядковувалися київським князям, включно з територіями, де пізніше сформувалася російська держава (Московія).

Московське князівство, яке поступово стало домінуючим центром на північному сході, взяло на себе спадщину Київської Русі. Протягом століть, і особливо в період централізації влади, московські правителі активно використовували назву «Русь» для легітимізації своєї влади та претензій на всі колишні землі Київської Русі.

У грецьких (візантійських) документах Русь найчастіше означалася як Росія (грец. Ῥωσία, трансліт. Rosía) або Рось (грец. Ῥῶς).

Важливим моментом є епоха Петра I. У 1721 році, коли Московське царство було проголошено Російською імперією, офіційно закріпилася грецька версія назви «Росія» (рос. *Россия*) та, відповідно, термін «великороси» (для росіян) для протиставлення «малоросам» (для українців) і білорусам. Втім, термін «руський» (як прикметник) продовжував використовуватися і поступово став асоціюватися майже виключно з великоросами.

Таким чином, росіяни (які історично були відомі як москвичи або великороси) присвоїли собі назву «Русь» та її похідне («руські») в рамках політичної та культурної експансії та створення імперської ідеології, що претендувала на пряму і виключну спадщину Київської Русі.

Головні договори між Київською Руссю та Візантійською імперією, тексти яких збереглися, були підписані у наступні роки:

907 рік (князь Олег)
911 рік (князь Олег)
944 рік (князь Ігор)
971 рік (князь Святослав)
1043 рік (або між 1046 і 1052 роками) (князь Ярослав Мудрий)

Також згадується угода 860 року (князь Аскольд).

Поява назви «Україна» (топонім) і «українець» (етнонім) відбувалася поступово.

Перша літописна згадка про назву «Україна» (у формі «Оукраина») датується 1187 роком в Іпатіївському літописі.

Там ідеться про смерть перяславського князя Володимира Глібовича: «...о нем же Оукраина много постона» («за ним же Україна багато потужила»).

До XIX-XX століть основним етнонімом, який використовувався для позначення українського народу, був «русин» (або «русь», «руські люди»).

Назва «українець» як самоназва народу, що проживає на території України, починає активно входити в обіг у XVI-XVII століттях, паралельно зі становленням козацької держави.

Остаточне утвердження назви «українець» як загальнонаціонального етноніма, що витіснив «русина» (за винятком деяких регіонів, як Закарпаття, північно-східна Словаччина), відбулося в період національного відродження протягом XIX – початку XX століття.

З розвитком національної свідомості, термін «Україна» та «українці» набув широкого поширення, щоб чітко відмежувати себе від імперського російського проекту та його термінології.

За матеріалами українських довідників та вікіпедії підготував -мі-.

ВИПРОБУВАННЯ МОРОЗОМ

Станом на кінець січня 2026 року в Києві не зафіксовано масових протестів через атаки на енергосистему та сильні морози. Натомість спостерігається масштабна гуманітарна криза та вимушена міграція населення. Після масованих ударів (зокрема 20 січня) близько 4 000 будинків тимчасово залишилися без опалення. Станом на 23 січня без тепла перебували ще близько 1 940 багатопверхівок.

Мер Києва Віталій Кличко повідомив, що з початку січня через критичний стан інфраструктури та морози до -20°C місто тимчасово покинули близько 600 000 жителів.

Замість протестів люди використовують «Пункти незламності», обігріваються в потягах метро та спеціальних наметах. Відповідними службами було прийнято понад 20 000 звернень щодо відсутності комунальних послуг, що свідчить про високий рівень соціальної напруги, яка, втім, спрямована на розв'язання побутових проблем.

В енергетиці України введено надзвичайний стан через системні руйнування ТЕЦ (теплоелектроцентральної). Попри надважкі умови, суспільство переважно зосереджене на виживанні та під-

тримці відновлювальних робіт, які енергетики проводять у цілодобовому режимі.

Аналітики та офіційні особи підтверджують, що однією з ключових цілей зимової ракетної кампанії Росії у 2026 році є спроба деморалізувати населення та спровокувати внутрішню нестабільність в Україні.

Росія навмисно посилює атаки саме в періоди екстремальних морозів (до -20°C), щоб зробити великі міста, як Київ, непридатними для життя. Це має на меті підірвати опір цивільного населення та змусити владу йти на поступки на російських умовах.

За даними ISW, Кремль намагається розбити енергосистему України на ізольовані частини, щоб спричинити локальні колапси. Це створює передумови

для гуманітарної катастрофи, яка, за задумом РФ, має перерости у соціальні протести проти уряду.

Постійні удари по цивільній інфраструктурі (лікарнях, житлових будинках) та критичне погіршення побутових умов спрямовані на те, щоб «виснажити людей до критичної межі».

Попри значну напругу та критику на адресу окремих відомств масових заворушень чи антиурядових протестів не зафіксовано. Навпаки, спостерігається згуртованість навколо виживання: люди масово виїжджають з міста або використовують «Пункти незламності», зберігаючи при цьому стійкість до вимог агресора.

За матеріалами пресагенцій.
-мі-

ВІД МИКОЛАЯ ДО РІЗДВА

Під такою назвою 20 грудня минулого року в приміщеннях Словацько-українського культурного та інформаційного центру в Пряшеві відбулась чергова акція з циклу «Наша дума, наша пісня», постійним організатором якої є Регіональна рада Союзу русинів-українців Словацької Республіки в Пряшеві.

Вже із самої назви можна декувати, що йдеться про найкращі зимові свята в році, яким чи не найбільше тішаться діти. Адже Святий Миколай розносить подарунки і солодоші, а народження маленького Ісуса Христа приносить надію на краще життя. Тому й не диво, що головними протагоністами програми були в основному діти - учасники дитячого театрального колективу «Хамелон», який очолює досвідчена вчителька Олена Кравченко, яка, крім іншого, була ведучою програми.

Напередодні Різдвяних свят приємним сюрпризом були виступи маленьких виконавців - Назара Бородія з віршиком про Миколая та молодшої групи колективу, яка заспівала ритмічну дитячу пісню «Завітай, Миколай».

Щирими оплесками публіка нагородила Гордія Старка за його вірш «Свято Миколая» та юну Олену Чернозуб, котра заспівала пісню «Святий Миколай».

Слід нагадати, що серед глядачів були присутні родичі дитячих учасників, в переважній більшості біженці зі східних областей України. Вони були до сліз зворушені, дивлячись на майстерні виступи своїх потомків українською мовою. А між ними не хибувала і Валерія

Кочергіна, котра представилась із віршем «Темна нічка».

Пісня «Ой хто, хто Миколая любить» була завершенням першої частини програми «Від Миколая до Різдва». Прозвучала вона у виконанні Анастасії Комарчевої та Олени Чернозуб під супровід на клавирі Віктора Гащак.

Друга частина програми неслась у дусі Різдва. Розпочала її Олександра Тютюн декламуванням віршика «У зимову світлу днину». Після неї веселу і радісну атмосферу свята принесла до глядачів Олена Чернозуб виконанням пісні «Дзвоник дзвенять», української версії загальновідомого англомовного шлягеру «Jingle Bells». Із віршем «Хтось веселий напис вивів» виступила Златя Уманська, відому коляду «Добрий вечір тобі, пане господарю» заспівали Віктор Гащак та Анастасія Комарчева, а ще одне віншування «Ой чи вдома, чи не вдома» принесла Настя Кузнецова.

Вірш «Застелено стіл скатертиною» задекламувала Олена Чернозуб, після якої пісню «Хай Ісус, мале Дитя» виконала Анастасія Комарчева, котра пізніше ще представилась із піснею «Україна колядує».

Неабиякий артистичний хист показав при своєму жартівливому віншуванні Ростислав Ліпін. Також серця глядачів зі-

гріла Христина Дідіченко із віршиком «Я колядниця маленька», а ведуча програми Олена Кравченко продекламувала:

Давним-давно в одній країні
Та й народила Мати Сина.
Від лиха, смерті і негод
Беріг його Святий Господь!
Ісусом Сина Бог назвав,
святі знання Ісусу дав.
Щоб людям шлях вказати

світлий,
добро й любов щоб в світі
квітли
І янгол в пору ту співав,
Ісуса свято прославляв!

Ще перед глядачами із віршами виступили Софія Семенова, Євангеліна Старко та Олександра Тютюн. Між іншим, в інтерпретації Віктора Гащак на концерті прозвучали коляди в модерній обробці та пісні з різдвяною тематикою, такі як: «Небо і земля нині торжествують», «Нова радість стала», «Різдвяна», «В глибокій долині», «Бог Предвічний народився», «Щедрий вечір».

Заключною піснею програми «Від Миколая до Різдва» була «Старий рік минає» у виконанні всіх учасників (заспівували Віктор Гащак та Анастасія Комарчева), а на кінець Софія Семенова задекламувала віршика «Вітер віє з гір».

Хіба ж можна забути невинні дитячі обличчя, яких війна змусила разом з родичами покинути рідну українську землю, а в Словаччині знайшли свій притулок і хоч трошки радості, наприклад, завдяки вище згаданій концертній програмі...

Голова Регіональної ради Союзу русинів-українців Словацької Республіки Андрій Яцканін і Єва Олеар з вдячністю передали виступаючим дітям подарунки. Можливо, і вони колись згадають приємні хвилини в Словацько-українському культурному та інформаційному центрі.

В. Г.

Міхал Данілак

21 січня 2026 року в Братиславі помер видатний словацький історик, педагог, проф. Міхал Данілак.

М. Данілак народився 9 листопада 1933 року в с. Война-тина, округ Собранці. Закінчив гімназію у Собранцях (1952), філософський факультет Карлового університету в Празі (1957). Учителював у гімназії в Собранцях (1957-60). Викладав історію спочатку на педагогічному факультеті УПІШ у Пряшеві (1960-78), там же завідувачий кафедрою історії (1967-78) та продекан (1971-73). З 1978 р. на філософському факультеті завідувач кафедрою (1978-81, 1986-90), проректор (1973-90).

Кандидат наук (1968), доц. (1973), проф. (1979). Досліджував історію слов'ян 2-ої пол. XIX - поч. XX ст., зокрема історію західних українців. Основні праці: Галицькі, буковинські та закарпатські українці в революції 1848-1849 років. Пряшів, 1972; Українці Східної Словаччини на початку 20 ст. // Дукля. 1994. № 6; P. J. Šafárik a Ukrajinci // P. J. Šafárik a slavistika. Prešov, 1996; Ukrajinské dejiny v slovenskej his-

toriografii // Zborník príspevkov z konferencie učiteľov dejín. Prešov, 2000; Anatolij Kralyckij a Slováci // Дар служити науці: Наук. зб. на пошану В. Задорожного. Уж., 2001; I. Rakovský a národné obrodenie Rusínov-Ukrajincov v Uhorsku // Zrkadlo histórie. Prešov, 2002; Dejiny Rusínov-Ukrajincov v slovenskej historiografii // Historický časopis. Bratislava, 2002. Č. 1; Vzťahy Slovákov a Rusínov-Ukrajincov v zrkadle udalostí 19. a 20. st. // Наук. зб. Музею укр. культури у Свиднику. Пряшів, 2007. Т. 24.

Прощання з покійним професором відбулось у вівторок, 27 січня в братиславському крематорії.

-мі-

Іван Чабиняк

16 січня 2026 р. у Свиднику помер культурно-громадський діяч, колишній директор Музею української культури в Красному Броді і Свиднику (нині частина Словацького національного музею) Іван Чабиняк.

Іван Чабиняк народився 7 липня 1938 р. у Збудській Білій на Лабірщині. Він очолював Музей української культури у Свиднику в 1960-х та на початку 1970-х років. Історик за освітою, подбав про те, щоб музей став справжнім центром наукового дослідження матеріальної і духовної культури русинів-українців Словаччини.

Іван Чабиняк безпосередньо займався підготовкою та втіленням нових музейних експозицій. Він був автором концепцій та технічних сценаріїв багатьох виставок, які популяризували культуру українців Пряшівщини. Він був відповідальним та головним редактором «Наукового збірника Музею української культури у Свиднику». Це

видання досі вважається одним із найавторитетніших джерел з історії та етнографії українців всього Карпатського регіону.

Іван Чабиняк був автором численних статей про завдання музейництва, народне мистецтво та історію регіону. Його праці публікувалися у «Народному календарі», літературно-мистецькому журналі «Дукля» та в інших українській періодиці Словаччини. Він активно сприяв тому, щоб музей у Свиднику став не лише місцем збереження старожитностей, а й «живим» центром культури, де проводилися конференції, семінари.

Вічна йому пам'ять!

-мі-

НОВИНИ КУЛЬТУРИ

УГОРЩИНА. В місті Гайдусобосло в приміщенні культурного центру та бібліотеки (Kovács Máté Városi Művelődési Központ és Könyvtár) відбулося урочисте відкриття «Української книжкової полицки». Ця ініціатива спрямована на популяризацію української мови, літератури та культури в Угорщині.

ФРАНЦІЯ. У Національній та університетській бібліотеці Страсбурга відбувся благодійний вечір українського мистецтва. Головною подією стала вистава пісочної анімації «Попелюшка» від відомих київських мисткинь Світлани Данильченко й Ольги Крижанівської. **АВСТРІЯ.** Австрійська національна бібліотека отримала понад 100 примірників української літератури. Книги передав Ukraine Office

Austria при Федеральному міністерстві європейських і закордонних справ Австрії.

ЯПОНІЯ. В Українському науковому центрі імені Мацугучі Тадаші при університеті Кобе Іакун в Японії 19 січня відбулася презентація видання «Виклик української культури: долаючи епоху потрясіння», що супроводжувалася театралізованими читаннями «Енеїди» японською мовою.

США. В історичному залі Weill Recital Hall легендарного Carnegie Hall у Нью-Йорку відбувся гала-концерт фіналістів третього Українського музичного конкурсу. Подія об'єднала молодих виконавців з різних куточків світу навколо популяризації національної музичної спадщини.

<https://www.ukrinform.ua/tag-kultura>

Дзеркала часу: Пряшів і Ужгород у ретроспективі століть

Статистичні показники, які були опубліковані Словацьким статичним управлінням СР на основі перепису населення 2021 року, не є дуже втішними не лише для сіл Пряшівського краю, але і для міст.

2023-ий і 2024-ий роки показують, що в Пряшеві і далі продовжує падати кількість жителів. За даними спеціалізованого порталу *egov.presov.sk*, наприкінці 2023 року в Пряшеві було 82 147 жите-

осіб було іншої національності. Незначну кількість жителів міста складали русини – 121 особа. (У 1880 році русинів у місті було 162, у 1890 році – 106, а в 1910 році – всього 47 осіб).

Пряшів весною.

лів, з яких 39 169 чоловіків і 42 978 жінок. На кінець 2024 року в місті проживало 81 702 жителів.

Офіційна кількість населення Пряшева станом на 31 січня 2025 року становила 81 668 жителів. Станом на 31 грудня 2025 року місто нараховувало 81 022 жителів.

Ця інформація походить з реєстру громадян Словацької Республіки з постійним місцем проживання в місті, який веде Статистичне управління Словацької Республіки, а також публікується на порталі міста Пряшів.

Цифри підтверджують загальну тенденцію скорочення населення в місті. Востаннє в Пряшеві проживало понад 90 тисяч жителів у 2008 році.

Чисельність населення Пряшева за останні 9 років:

2017	86 314
2018	85 736
2019	85 474
2020	84 845
2021	83 843
2022	82 828
2023	82 784
2024	81 702
2025	81 022

Пряшів – словацьке місто. Заодно воно вважається культурним центром русинів-українців. В різні часи у ньому мінявся національний склад населення.

Пряшів було засновано у XII столітті. Перша письмова згадка про нього датується 1247 роком.

У 1299 році Пряшів отримав міські права, а в 1374 році – статус «вільного королівського міста». В період заснування міста у 1247 році в ньому переважали німці, які розбудували місто, згодом примикали до них мадяри.

Перші мадярські статистики, які фіксували також національний склад населення Словаччини, появились в 1880 році і продовжились далі через кожне дальше десятиріччя – в 1890, 1900 і 1910 роках

Ця статистика зафіксувала і стан населення Пряшева. У 1900 році місто мало 14 447 жителів. На той час Пряшів був багатонаціональним містом: словаки – 6 804, мадяри – 5 513, німці – 1705, румуни – 27, хорвати – 6, серби – 5, 266

Розвиток Пряшева у період Першої Чехословаччини у 1930 році пішов на користь словаків. В той час Пряшів мав 21 775 жителів, з того словаків – 16 525, русів – 557 (так статистика називає русинів-українців), німців – 947, мадярів – 937, жидів – 1702, інших – 16, чужинців – 1091, римо-католиків – 13 383, греко-католиків – 2368, євангеліків а.в. – 1302, євангеліків реформатів – 140, юдеїв – 3965, інші та без віросповідання – 617.

Ужгород вважається заснованим у 872 році.

Однак, варто зазначити, що точна дата є предметом дискусій серед істориків, і в різних джерелах згадуються такі дати:

872 рік – ця дата часто фігурує в угорських історичних хроніках XIII століття і використовується для відзначення віку міста (наприклад, у Вікіпедії вказано, що місто засноване у 872 році).

Кінець IX ст. / 893 рік – цю дату іноді умовно приймають за рік заснування, пов'язуючи її з укріпленням поселення та згадкою про місцеве «жупана» Лаборця.

Кінець X – початок XI століття – археологічні дані свідчать про виникнення міста на території сучасної Замкової гори в цей період.

1154 рік – перша достовірна письмова згадка про місто під назвою Гункбар (або Унгу) міститься у творі арабського географа Аль-Ідрісі.

Таким чином, хоча перша письмова згадка датується 1154 роком, умовною або традиційною датою заснування Ужгорода прийнято вважати 872 рік, зважаючи на ранні згадки в угорських хроніках.

Сучасна назва Ужгород вперше з'явилася в 1840-х роках.

Пряшів та Ужгород протягом століть розвивались як мультикультурні та поліетнічні центри і спадали до строкатої з національного і релігійного боку області на стику народів і культур, хоч, зрозуміла річ, обидві міста розвивались переважно в словацько-українській етнічній зоні. Від сьогоденішнього словацько-українського кордону в бік Словаччини нарастає кількість словацькомов-

ного населення, а в зворотному напрямку – навпаки, україномовного. Ужгород безпосередньо дотикається державного кордону.

Релігійна приналежність до «руської віри» тривалий час була синонімом етнічної назви «русини». У XX столітті на цих землях активно утверджувався етнонім «русини-українці», що підкреслювало єдність із українським народом.

Якщо в минулому за Австро-Угорщини значну кількість жителів цих міст складали німці і мадяри, то поступово нарастає в статистиках кількість русинів-українців, а заодно і словаків.

Цей процес прискорився в період виникнення Чехословаччини (1918), в склад якої увійшли як теперішня Закарпатська Україна (Podkarpatská Rus), так і Пряшівщина. Значну частину Пряшівщини становили русини, віряни церкви східного обряду, число яких статистика нараховувала близько 150 тисяч з близько 200 парафіями (193). Більшість інтелігенції складало духовенство, яке підтримало виникнення Чехословаччини і яке вважало Пряшівщину своєю традиційною місійною територією, церковнослов'янську мову вважало мовою церковних відправ і в проповідях надавало перевагу язичію, яке вважало близькою і зрозумілою для русинів. В більшості населення міст і сіл вірян східнохристиянської традиції називали просто руснаками. Хто був православним чи греко-католиком, в їх очах був руснаком. Так це було в мадярських статистиках 1880, 1890, 1900 і 1910 років, в яких (особливо в південних областях Словаччини), де поруч з римо-католиками проживали греко-католики, але русини в них нерідко відсутні.

За доступними даними чехословацького перепису населення 1921 року в Ужгороді проживало 25 892 жителів, з яких 11 411 руської (української) національності, 7 686 було євреїв, 5 614 угорців і 1 181 – іншої національності.

Жителі Ужгорода в 1930 році: 26675 жителів, 8030 чехословаків, 6260 осіб руської національності, 4499 угорської, 5897 єврейської, 618 осіб іншої національності, 1371 чужинець, 8674 римо-католики, 7497 греко-католики, 1106

євангеліки авсбурзького віросповідання, 263 православних, 7357 юдеїв, 178 інш. або без віросповідання.

Чисельність населення Ужгорода за останні 9 років:

2017	114 007
2018	113 996
2019	114 897
2020	115 512
2021	115 542
2022	115 449
В 2023 – 2025 рр. – від 143 000 до 155 000.	

Як зазначають джерела, до повномасштабного вторгнення російських військ в Україну у місті проживало близько 115 000 людей, а на даний час населення зросло на 35%, в основному за рахунок внутрішньо переміщених осіб. Це приблизно 40 000 нових жителів.

Ужгород.

Ось що зазначає з цього приводу портал *Закарпаття онлайн*:

Збільшення населення Ужгорода пов'язане з прибуттям великої кількості внутрішньо переміщених осіб з інших регіонів України, особливо зі сходу та центру країни, які рятується від війни.

Крім того, збільшення населення впливає на ринок нерухомості та ціни на житло. Будівництво нових об'єктів відбувається на багатьох майданчиках, і багато будівельних компаній переїхали до Ужгорода з інших регіонів, включаючи Львів, Київ та Дніпро.

Станом на початок 2025 року, населення Ужгорода оцінюється у не менше 135 тисяч осіб, врахо-

вуючи внутрішньо переміщених осіб. Точна кількість внутрішньо переміщених осіб невідома, але спираючись на дані про зареєстрованих, можна припустити, що реальна кількість жителів є значно вищою, ніж офіційні дані.

Варто зазначити, що новий генеральний план міста, який обговорювався у 2025 році, розрахований на 120 тисяч населення за реалістичним сценарієм і на 135 тисяч за оптимістичним сценарієм. (Деякі дані припускають, що в місті зараз може проживати біля 155 тисяч осіб).

Якщо в Пряшеві і в Пряшівському краї помічається відлив населення в інші краї Словаччини та за межі Словаччини, в Ужгороді і взагалі в Закарпатській області України настає зворотний процес – наростання кількості населення. У зв'язку з військовими діями Росії в Україні суттєво примножи-

лась кількість переселенців з східних значно зросійщених областей України. Це певною мірою впливає на етнічний склад населення і веде до зменшення кількості угорців, що з великою тривогою сприймає офіційний Будапешт. В регіонах Пряшівського краю, зокрема, в селах поблизу кордону з Польщею, в яких проживали і ще проживають русини-українці, зростає кількість населення ромського походження і оселяється нерідко вже в облишених домівках. Їх кількість невпинно зростає.

(В статті використані джерела порталу *Закарпаття онлайн*).

Мирослав ІЛЮК.

Пішохідний перехід «Ужгород – Вишне Німецьке»

На кордоні з Україною офіційно відкрили пішохідний перехід у пункті пропуску «Ужгород – Вишне Німецьке». Офіційне відкриття відбулося 14 січня 2026 року, хоча в тестовому режимі пропуск пішоходів та велосипедистів розпочався ще з 3 січня. Коридор розрахований на пропуск до 1200 пішоходів на добу. За перші дні роботи ним уже скористалися близько 4000 людей. Пропуск здійснюється цілодобово в обох напрямках.

Метою відкриття пішохідного переходу було розвантаження автомобільного руху та полегшення перетину кордону для жителів прикордонних територій і тих, хто подорожує з гуманітарними цілями. Можливість пішохідного переходу є результатом спільної ініціативи, яка виникла на спільному засіданні урядів Словаччини та України. З українського боку були здійснені технічні зміни,

такі як переходи, світлофори та пандуси для безпечного руху пішоходів та велосипедистів. «Фінансова адміністрація готує проект публічного тендеру на реконструкцію наших приміщень – будівель, під'їзних доріг, туалетів та іншої інфраструктури. Це проект, що фінансується з коштів CEF на суму приблизно від восьми до 8,5 мільйонів євро», – зазначила держсекретар міністерства

фінансів СР Данієла Клучкова.

На українській стороні переходу триває реконструкція, частиною якої було також будівництво пішохідного коридору. Загальна вартість становить приблизно 200 мільйонів гривень. Українська сторона заявила, що після реконструкції очікується збільшення пропускної здатності переходу щонайменше на 20%.

-мі-

Любіть своїх дітей

Часто молоді однією з підстав для розірвання шлюбу називають те, що вони не зійшлися характерами. Що ж то за така сила – характер? Науковці відзначають це поняття як сукупність відмінних психічних властивостей, або рис об'єкта. Ті риси є, з одного боку, проявом природних особливостей, а з другого – ще більшою мірою – вони залежать від середовища, в якому людина виростала і виховувалася, від поставленої перед собою мети і самовиховання. У добре сформованому характері гармонійно поєднуються інтелектуальні, емоційні вольові риси. Та ми часто говоримо про людину, що вона егоїст, замкнута, владарна і вперта, байдужа, аморальна, лінива... Такі характеристики нерідко лежать в основі різноманітних неврозів.

Великий вплив на їх розвиток мають чинники навколишнього середовища – соціальне оточення, сім'я, психічні травми. Тут найбільш виразно виявляє себе істеричний характер, який виявляється чи не найчастішою причиною розлучення.

Найважливішими рисами характеру є надмірний егоцентризм, підвищена навіюваність і самонавіюваність та підвищена емоційність. Основи такого характеру закладаються в ранньому дитячому віці, коли безвідмовно виконуються усі бажання і примхи дитини.

Характерно, що ці ознаки не проявляються одразу. Та минає час, коли такі явища проявляються через тижні чи місяці і любов переходить у свою протилежність – ненависть. Шлюб, укладений між особами, з яких бодай один має істеричний характер, недовговічний і, як правило, закінчується розлученням. А перед цим проявляються безпідставні ревності, недовір'я і стають звичайними: «Чому прийшов пізно з роботи?», «Тебе дитина не цікавить...» і т. д. Сторони в конфлікті закликають на поміч рідних, які в минулому тільки хвалили дітей, в усьому виправдували поведінку своїх чад. Молода дружина скаржиться рідній матері на свого чоловіка. І в присутності дитини. Так у дитяче серце закладаються певні недобрі зерна бур'я-

ну. Мине ще якийсь час, і сходи того шкідливого зілля вже важко буде вирвати з дитячої душі. А розбите серце розірвання батька не витримує, з'являються перші помилки.

Ось і хочеться звернутися до таких жінок із запитанням-закликом: «Хіба ж винні ваші чоловіки в тому, що сподівалися від вас ласки, тепла, ніжності, загадкової посмішки?» Тож будьте завжди такими неповторними, загадовими, привабливими, не ставайте на доріжку істеричного асфальту! Гляньте на себе в дзеркало – раз, другий раз, ще й ще раз ... І ви неодмінно побачите, знайдете ту висохлу гілку у вашому сімейному дереві, яка заважає йому щасливо розвиватися. Не намагайтеся перевиховувати свого милого на свій лад. Любіть його такого, як полюбили в перші дні знайомства. А коли відчуете перші колючки, зупиніться, запитайте себе: «В чому тут моя вина. Як її виправити?» І якщо ви подбаєте про це, ваша любов буде міцнішою, а нервові клітини не руйнуватимуться.

Хотілося б сказати і вам, старшим, татам і матерям: любіть своїх дітей, але та любов не повинна бути сліпою, щоб потім ми не зустрічали отих «метеликів», що пурхають з квітки на квітку.

MUDr. Михайло БОБИНЕЦЬ,
Пряшів.

Українські митці у Словаччині 2026

У Словаччині на початку 2026 року заплановано насичену культурну програму за участю українських артистів. Основними майданчиками стануть Братислава та Тренчин, який цього року носить титул Культурної столиці Європи.

Ось головні події, які відбудуться найближчим часом:

Концерти та музичні виступи Kalush Orchestra: 13 лютого 2026 року в Братиславі (Majestic Music Club). Гурт представить програму в межах великого європейського туру.
YAKTAK: 15 березня 2026 року в Братиславі (Majestic Music Club). Це буде живий виступ одного з найпопулярніших молодих виконавців сучасної України.

БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ: 28 березня 2026 року в Братиславі. Гурт виступить із туром «Сильні серця».

LOBODA: 28 березня 2026 року в Братиславі (Gorass Aréna).

DZIDZIO: 26 квітня 2026 року в Братиславі.

Воплі Відоплясова: 5 травня 2026 року в Братиславі.

Театр та перформанс

Комедія «Обіцянки цяцянки»: 30

січня 2026 року в Братиславі (Stars Auditorium). Українська вистава за участю відомих акторів.
Танцювальна вистава «Грішна»: 16 березня 2026 року в Братиславі. Сучасна хореографічна постановка.

Тренчин – Культурна столиця Європи 2026

Місто Тренчин офіційно відкриває свій рік як Культурна столиця Європи 13–15 лютого 2026 року. Програма передбачає активну участь українських митців:

Літературний фестиваль: Зустрічі з письменниками та театральні постановки, де значну частину приділено українському контексту.

Виставки: Протягом року в Тренчинському граді та галереях міста експонуватимуться роботи сучасних українських художників у межах програм транскордонного співробітництва. –мі–

Генеральний вікарій Спиского вікаріату Іван Пастелій (1741–1799) в історії Мукачівської єпархії наводить багато сіл на території сьогоденної Словаччини, де проживали віряни церкви східного обряду. На цій посаді в Кошицях він відповідав за управління церковними справами вікаріату, проте серед них бракує згадки про села Ганиска біля Пряшева та Ганиска біля Кошиць. В 1818 році започаткувала свою діяльність Пряшівська греко-католицька єпархія і постає питання, чи ці села ввійшли в склад єпархії. Нагадаймо, що доти Мукачівська єпархія охоплювала території сучасних України, Словаччини, Угорщини та Румунії.

З літератури і з наявних статистичних даних відомо, що в наведених селах проживали віряни східного обряду, яких через належність до цієї церкви нерідко називали просто *руснаками*.

Словацький географ і лексикограф Я. М. Корабинський наведені села наводить в лексиконі сіл Угорщини (1786). Одне як *Eniczke, Hanijska* в Абауйському комітаті (тепер це частина Кошицького краю), друге як *Eniczke, Hanijska* в Шаріському комітаті (тепер це частина Пряшівського краю) і наведено, що в них проживають словаки (див. стор. 144). Додаймо, що у статистичній Угорщини часто доходило до неточності у визначенні національності слов'ян, які тут проживали – словаків та русинів-українців. Мадяри з трудом розрізняли їх мовні особливості.

Етнограф В. Гнатюк (до речі, він розрізняв словаків і слов'яків) в книжці «Русини Пряшівської єпархії і їх говори» (1900) серед сіл з вірянами східного обряду наводить Ганиску біля Пряшева, де існувала «громада із словенською мовою» (стор. 38) та Ганиску біля Кошиць, де, як він наводить, існувала «громада із словенською і мадярською мовою» (стор. 45).

Русини в Ганисці біля Кошиць в минулому займалися переважно сільським господарством, а деякі з них – ремеслами та торгівлею. Русини зовсім відсутні в Ганисці біля Пряшева в переписах населення Угорщини 1880, 1890, 1900 і 1910 рр., хоч тут були віряни церкви східного обряду. Додаймо, що в той час русинів і в Пряшеві було не так багато. У 1880 році в Пряшеві їх було 162, у 1890 – 106, в 1900 – 121, а в 1910 – лише 47 осіб.

Характеризуючи заселення наших країв русинами, історики зазначають, що дотеперішні руські поселення поповнилися в рамках волоської колонізації з XIV по XVI століття. Ці поселенці оселялися переважно в передгірських і гірських районах, придатних для випасу овець, але займалися й іншими видами сільського господарства і, як правило, мали особливий соціально-правовий статус (волоське право), який, серед іншого, гарантував їм певні свободи, наприклад, звільнення від сплати мита для ремісників і торговців.

ГАНИСКА (окр. Пряшів)

Село згадується в 1288 році як *Enyeczke*, пізніше як *Enizke* (1427), *Haniska* (1773); угорською мовою *Enyiske*, *Eperjesenyiske*. Походження назви неясне. У 1427 році місцеві селянські господарства, крім шолтиса, оподатковувалися з 5 портів, тому Ганиска була невеликим селом. Місцеві землевласники пізніше відібрали у селян усі землі. Селяни виїхали або стали наймитами. У XVI столітті селяни вже не господарювали тут. Близько 1543 року десятком родинам місцевих землевласників належали землі десяти селянських господарств. Землевласники обробляли їх самі або за допомогою наймитів. У 1600 році тут були два населені кріпосні будинки.

Сторінки минулого (147)

ГАНИСКА – HANISKA (окр. Пряшів) ГАНИСКА – HANISKA (окр. Кошиці околиця)

Наприкінці XVI століття Ганиска була невеликим селом.

Історик Герман Ігнац Бідерман (1831 – 1892) зазначає: «На південь від Пряшева етнічна межа стає більш чіткою. Село Ганиска, хоча і розташоване в безпосередній близькості від міста і оточене словацькомовним населенням, у статистиці демонструє сильний приплив елементів з Вишнього Шариша. Однак під час перепису більшість жителів заявляють про свою приналежність до словацької мови (tót), при цьому римо-католицький обряд переважає тут над грецьким, що остаточно виділяє село з компактної руської території і відносить його до словацького півдня». Одночасно Г. І. Бідерман зазначає, що в той час у Ганисці було лише близько 30 греко-католиків проти майже 400 римо-католиків. Розвиток в Ганисці пішов не на користь руської людності, яка поступово втрачає свої позиції на наших теренах і вже в XIX столітті Ганиска була вже переважно словацьким селом. Парадоксом історії стало те, що колишні руські села типу Руська Нова Весь близько Пряшева розмились в оточенні словаків, проте руські островці типу Гачави в окрузі Кошиці-околиця чи Пача в окрузі Рожнява, що знаходяться близько мадярських поселень, і до нинішнього дня частково ще зберегли свою руську бесіду, хоч в Пачі вони за віросповіданням римо-католики.

У 1831 році жителі села взяли участь у селянському повстанні.

Ганиска в минулому належала як філія до греко-католицької парафії в Пряшеві.

Деякі дані з переписів населення: 1880 – 230 жит., 212 слов., 5 мад., 5 нім., 1 чужий (немадярський), 7 немовл., 180 р.-кат., 12 гр.-кат., 28 еванг. а.в., 1 реформ., 8 юд., 1 інш., 1890 – 199 жит., 185 слов., 3 мад., 10 нім., 1 інш., 169 р.-кат., 4 гр.-кат., 18 еванг. а.в., 1 реформ., 7 юд., 1900 – 215 жит., 201 слов., 7 мад., 7 нім., 167 р.-кат., 8 гр.-кат., 33 еванг. а.в., 7 юд., 1910 – 253 жит., 234 слов., 6 мад., 13 нім., 188 р.-кат., 23 гр.-кат., 30 еванг. а.в., 12 юд., 1921 – 236 жит., 225 слов., 5 мад., 5 інш., 1 чуж., 197 р.-кат., 14 гр.-кат., 24 еванг. а.в., 1 юд., 1930 – 264 жит., 253 чхсл., 1 нім., 3 мад., 7 чуж., 220 р.-кат., 4 гр.-кат., 40 еванг. а.в., 2021 – 739 жит., 691 слов., 1 мад., 2 рус., 8 укр., 2 пол., 1 серб., 3 ірл., 16 невт., 106 без віросп., 495 р.-кат., 44 еванг. а.в., 39 гр.-кат., 3 реформ., 9 правосл., 1 бапт., 1 старокат., 1 будд., 2 інш. або неточно визнач., 1 поган., 6 спец. рух, 1 інш., 30 невт. Отже, найбільше греко-католицьких вірян (23) статистика наводить у 1910 році та в 2021 році (39) і 9 православних.

ГАНИСКА

(окр. Кошиці околиця)

Територія Ганиски була заселена ще в палеоліті. Тут було знайдено кремаційне поховання культури Піліньської культури середньої та пізньої бронзової доби, а також поселення старшої (галшаттської) залізної доби та ряд поховань XIII століття.

Перша згадка про село датується 1267 роком – *Enezca*. У подальшому історичному розвитку назва села змінювалася наступним чином: 1270 *Enyske*, 1281 *Enizke*, 1314 *Heneske*, 1630 *Enyeczke*, 1768 *Eniczke*, *Haniska*. Угорською мовою село офіційно називалося *Enyeczke*. Історики пробують пояснити походження назви села від слова Яниска.

Про важливіші історичні події, що стосуються села, є письмові записи в церковній хроніці римо-католицької парафії. З неї, серед іншого, історикам стало відомо, що Ганиску не оминули ні тяготи антитурецьких воєн, ні станових повстань. Під час постійних воєн у XVII столітті та внаслідок чуми, яка лютувала тут на початку XVIII століття, кількість населення значно зменшилася. У 1720 році в Ганисці було лише 7 домогосподарств. Римо-католицька хроніка містить цінну інформацію про присутність вірян церкви східного обряду. Наведено, що жителі села є різної релігійної приналежності, є тут «католики і руснаки», - зазначено у хроніці.

Протягом середньовіччя Ганиска, подібно до інших сіл, зазнала угорського впливу. Інтенсивна мадяризація припинилася з приходом словаків з півночі на рубежі XVII і XVIII століть.

З кінця XVIII століття до революції 1848–1849 років Ганиска розвивалася як підданське містечко. Вона мала ярмаркове та ринкове право. У 1828 році тут у 229 будинках проживало 937 жителів, які, як і в середньовіччі, займалися переважно сільським господарством.

Перед Першою світовою війною і Ганиска зазнала сильної мадяризації. У школах викладали угорською мовою.

Спокійний розвиток села порушили події листопада 1938 року. Тоді Ганиску приєднали до Угорщини. Знову почалася насильницька угорська політика. У школі викладали тільки угорською мовою.

Радянська армія увійшла в Ганиску вранці 18 січня 1945 р.

У перші роки після Другої світової війни Ганиска перебувала у стані стагнації, а з будівництвом Східнословачького металургійного комбінату – VSŽ село було приречене на вимирання і на нього було накладено будівельну заборону. Молоді люди виїжджали до міста, що відбилося і на кількості населення. Під час перепису населення в 1970 році село налічувало 1 520 жителів, а під час перепису в 1990 році – вже тільки 1 362 жителів.

Деякі дані з переписів населення: 1880 – 957 жит., 666 слов., 251 – мад., 16 нім., 24 немовл., 854 р.-кат., 36 гр.-кат., 3 еванг. а.в., 15 реформ., 49 юд., 1890 – 970 жит., 697 слов., 239 мад., 31 нім., 3 інш., 859 р.-кат., 51 гр.-кат., 19 реформ., 41 юд., 1900 – 1102 жит., 624 слов., 444 мад., 30 нім., 1 рус., 3 інш., 945 р.-кат., 100 гр.-кат., 1 еванг. а.в., 15 реформ., 30 юд., 1 інш., 1910 – 1082 жит., 355 слов., 711 мад., 5 нім., 3 рус., 1 серб., 7 інш., 973 р.-кат., 74 гр.-кат., 14 реформ., 2 еванг. а.в., 1 правосл., 18 юд., 1921 – 977 жит., 840 чхсл., 118 мад., 11 евр., 2 інш., 6 чуж., 912 р.-кат., 42 гр.-кат., 1 еванг. а.в., 8 реформ., 11 юд., 3 інш. або без віросп., 1930 – 1119 жит., 1004 чхсл., 67 руськ., 6 нім., 80 мад., 22 чуж., 998 р.-кат., 82 гр.-кат., 16 еванг. а.в., 4 реформ., 13 юд., 6 інш. або без віросп., 2021 – 1494 жит., 1467 слов., 4 мад., 1 укр., 1 пол., 1 франц., 20 невт., 131 без віросп., 1247 р.-кат., 9 еванг. а.в., 46 гр.-кат., 5 реформ., 3 правосл., 1 егов., 2 христ. общини, 1 апостол. церква, 1 адвент., 1 будд., 2 інш. або неточно встановл., 3 спец. рух, 42 невт. Статистика показує, що найбільша кількість осіб руської (в теперішньому розумінні української) національності (67) статистика зареєструвала в 1930 році. Віряни східної церкви в селі постійно присутні на протязі століть, хоч, як і в Ганисці біля Пряшева, не мали свій храм. –мі–

НОВЕ ЖИТТЯ

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00177725, Ročník 76. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk, nove@centrum.sk. Náklad: 400 ks. Ročné predplatné 12,50 €. Štvrťročné predplatné 3,125 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. Sadzba: QINET, Tlač: Grafotlač Prešov s.r.o. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 76. Головний редактор Мiroslav Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.